

EL GENOCIDI ARMENI

Guia pràctica per a saber-ne més

DEFINICIÓ I ORIGEN DEL TERME *GENOCIDI*

5

DEFINICIÓ

5

ALTRES DELICTES

5

ORIGEN DEL TERME *GENOCIDI*

7

CRONOLOGIA

8

ESTADIS DEL GENOCIDI

9

ESTUDI DE CAS

10

ARMÈNIA 1915-1923

10

WEBGRAFIA

22

DEFINICIÓ I ORIGEN DEL TERME *GENOCIDI*

DEFINICIÓ

El genocidi és un crim reconegut internacionalment en què es cometen actes amb la intenció de destruir, totalment o parcialment, un grup nacional, ètnic, racial o religiós. Aquests actes es divideixen en cinc categories:

- » Assassinar membres del grup
- » Causar danys corporals o mentals greus als membres del grup
- » Infligir deliberadament al grup condicions de vida calculades per a provocar-ne la destrucció física total o parcial
- » Imposar mesures per a impedir els naixements dins del grup
- » Transferir forçosament els infants del grup a un altre grup

D'altra banda, hi ha una sèrie d'altres delictes greus i violents que no entren en la definició específica de genocidi i que inclouen els crims contra la humanitat, els crims de guerra, la neteja ètnica i els assassinats massius, els quals es defineixen tot seguit.¹

ALTRES DELICTES

CRIMS CONTRA LA HUMANITAT

Qualsevol dels actes següents quan es cometen com a part d'un atac generalitzat o sistemàtic contra qualsevol població civil: assassinat, extermini, esclavització, deportació, empresonament, tortura, violació (i altres delictes sexuals o de gènere), persecució per grup, desaparició forçada, segregació racial (apartheid) i «altres actes inhumans de caràcter similar que causen intencionadament un gran patiment o lesions greus al cos o a la salut mental o física».²

NETEJA ÈTNICA

Expulsió forçada d'un grup ètnic d'un territori.

Una comissió d'experts de les Nacions Unides que va investigar l'antiga Iugoslàvia va definir la neteja ètnica com l'acció de «procurar una zona ètnicament homogènia mitjançant l'ús de la força o la intimidació per a expulsar-ne persones de determinats grups».

A diferència dels crims contra la humanitat, el genocidi i els crims de guerra, el dret internacional no reconeix la neteja ètnica com un crim autònom. Tan-

1. Article 2 de la Convenció per a la prevenció i sanció del delictes de genocidi (1948)

2. Article 7 de l'Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional (1988)

mateix, la pràctica de la neteja ètnica pot constituir genocidi, crims contra la humanitat o crims de guerra.³

ATROCITATS MASSIVES

Instàncies de «violència sistemàtica i a gran escala contra les poblacions civils». Tot i que el terme *atrocitats massives* no té una definició legal formal, normalment es refereix al genocidi (tal com s'ha definit anteriorment), els crims contra la humanitat, els crims de guerra i la neteja ètnica.⁴

MATANCES MASSIVES

Accions deliberades de grups armats, incloent-hi, entre d'altres, les forces de seguretat de l'estat, els exèrcits rebels i altres milícies, que tenen com a resultat la mort d'almenys mil civils no combatents com a part d'un grup específic durant un període d'un any o menys.⁵

CRIMS DE GUERRA

Greus violacions del dret internacional humanitari que es produeixen en estat de conflicte armat. L'Estatut de Roma enumera nombrosos actes que poden constituir crims de guerra, com ara els atacs a civils, el reclutament i l'ús forçós d'infants soldat, i la destrucció d'institucions educatives i religioses.⁶

ALTRES ASPECTES A TENIR EN COMPTE

D'altra banda, hi ha una sèrie d'accions específiques relacionades amb el genocidi que s'han considerat punibles:

- » Conspiració per a cometre genocidi
- » Incitació directa i pública a cometre genocidi
- » Intent de genocidi
- » Complicitat en el genocidi

Les accions no han de produir necessàriament morts per a ésser considerades actes de genocidi. Causar danys corporals o mentals greus o privar de recursos com l'aigua potable, el menjar, l'habitatge o els serveis mèdics es poden considerar formes de provocar condicions de vida calculades per a la destrucció física.

Aquests danys corporals o mentals greus inclouen la inflicció de tortures generalitzades, violacions i violència sexual.

Així mateix, és un delicte planificar un genocidi o incitar al genocidi, fins i tot abans que comenci l'assassinat.

El genocidi és un terme legal complex. Cal un judici penal complet en un tribunal internacional per a determinar què és i què no és genocidi. Això es deu, en part, al fet que el genocidi no és només l'acte d'assassinar o perseguir moltes persones, sinó que es defineix com un delicte on hi ha la intenció de destruir un grup, cosa que és difícil de demostrar, sobretot en retrospectiva.

3. Carta del secretari general de l'ONU al president del Consell de Seguretat (1993)

4. Scott Straus. *Fonaments de genocidi i prevenció d'atrocitats massives*

5. EarlyWarningProject

6. Reglament 156 del Comitè Internacional de la Creu Roja

EL GENOCIDI ARMENI

ORIGEN DEL TERME GENOCIDI

Raphael Lemkin. Gentilesa de Holocaust Memorial Day Trust (<https://www.hmd.org.uk/resource/raphael-lemkin/>).

El terme *genocidi* no existia abans del 1944. Fou encunyat per l'advocat jueu polonès Raphael Lemkin (1900-1959), especialment en resposta a les atrocitats comeses contra la població armènia en l'Imperi Otomà, les quals van tenir lloc entre el 1915 i el 1923, i per la seva experiència personal, la mort de la seva família assassinada pels nazis durant l'Holocaust.⁷

Va formar la paraula combinant *geno-*, de la paraula grega que significa 'raça o tribu', amb *-cide*, de la paraula llatina que significa 'matar'. L'autor va assenyalar que el terme denota «una pràctica antiga en el seu desenvolupament modern», per la qual cosa el va definir com a:

«Pla coordinat de diferents accions destinades a la destrucció dels fonaments essencials de la vida dels grups nacionals, amb l'objectiu d'aniquilar els grups mateixos»

L'any següent, el Tribunal Militar Internacional de Nuremberg, a Alemanya, va acusar els principals dirigents nazis de «crims contra la humanitat». La paraula *genocidi* es va incloure a l'acusació, però com a terme descriptiu, no legal.

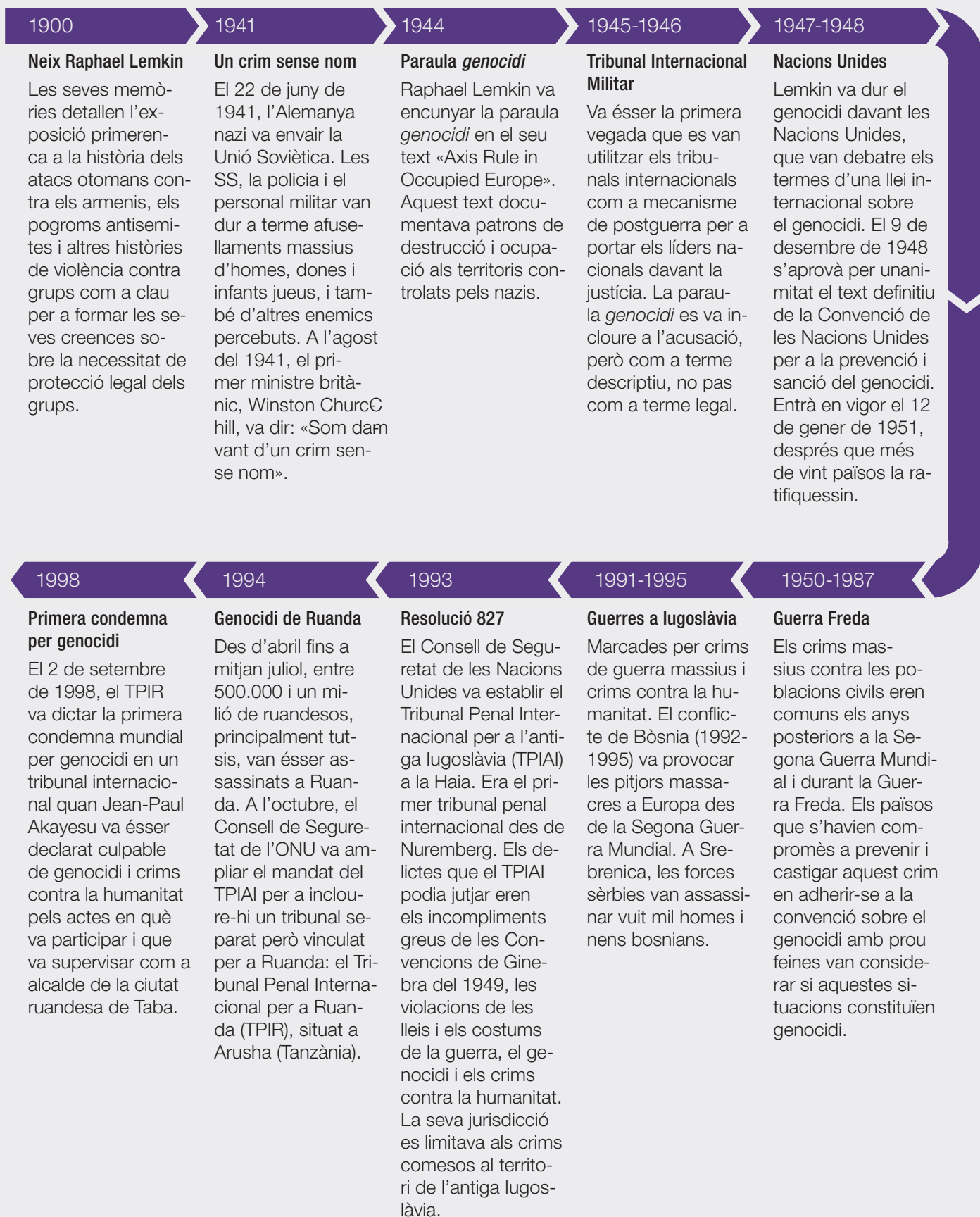
EL GENOCIDI COM A CRIM INTERNACIONAL

El 9 de desembre de 1948, les Nacions Unides van aprovar un acord internacional conegut com a Convenció per a la prevenció i sanció del delictes de genocidi.

Aquesta convenció va establir el genocidi com a crim internacional, el qual les nacions signants «es comprometen a prevenir i castigar».

La prevenció del genocidi, l'altra major obligació de la Convenció, continua essent un repte per a les nacions, les institucions i les persones.

⁷ Vegeu el quadern *Dia Internacional de Commemoració de les Víctimes de l'Holocaust: Guia pràctica per a saber-ne més*, publicat per Aula Parlament.

1

Classificació

Les diferències entre les persones no són respectades. Hi ha una divisió entre «nosaltres» i «ells» que es fa a través d'estereotips o exclouent persones percebudes com a diferents.

2

Simbolització

Aquesta és una forma de visualitzar l'odi. Exemple: mocadors blaus a Cambodja.

3

Discriminació

El grup dominant nega els drets civils o, fins i tot, la ciutadania al grup perseguit.

4

Deshumanització

Es vulneren els drets humans i/o la dignitat personal als percebuts com a «diferents».

5

Organització

Els genocidis són sempre planificats. Els règims sovint entrenen els qui duren a terme la destrucció.

6

Polarització

Comença la maquinària de propaganda de l'odi per tal que es difongui entre els grups.

7

Preparació

Els perpetradors planegen el genocidi. Sovint fan ús d'eufemismes. Els actes de genocidi es presenten freqüentment com una forma d'auto-defensa quan tenen lloc durant un conflicte armat o una guerra civil. Fou el cas de Bòsnia.

8

Persecució

Les víctimes són identificades per pertànyer a un grup ètnic, nacional o religiós i es configuren llistes per a l'assassinat. A vegades són segregats en guetos o deportats i sovint els expropien les propietats. Les massacres comencen.

9

Extermini

Les víctimes són assassinades en una campanya de violència deliberada i sistemàtica. Milions de vides es destrueixen o canvien per culpa del genocidi.

10

Negació

Tant els perpetradors com les generacions següents neguen l'existència del crim. Es destrueixen les evidències i s'intimida els testimonis.

8. Gregory H. Stanton, president de GenocideWatch, és l'autor d'aquesta classificació.

ESTUDI DE CAS

ARMÈNIA 1915-1923

El genocidi armeni fa referència a l'aniquilació física dels cristians d'ètnia armenia que vivien a l'Imperi Otomà i que es va produir des de la primavera del 1915 fins a la tardor del 1916.

Hi vivien entre 2 i 2,5 milions d'armenis. Es calcula que en el genocidi hi van morir més d'1,5 milions d'armenis.⁹

El poble armeni anomena aquests esdeveniments Medz Yeghern (el gran crim) o Aghet (catàstrofe).

ANTECEDENTS HISTÒRICS

La història d'Armènia comença molt abans de l'era cristiana. Els seus territoris ocupaven una superfície de 300.000 km² (actualment gairebé tots en territori turc). És un territori predominantment muntanyós, el pic més elevat del qual és el mont Ararat, de 5.165 metres. L'any 301 Armènia va adoptar el cristianisme com a religió oficial i el 406 va crear el seu propi alfabet.

A causa de la seva situació geopolítica, les disputes entre els poderosos imperis romà, persa, àrab i bizantí sempre la van afectar. Va patir innumbrables invasions de bizantins, romans, perses, àrabs, mongols, seljúcides, tàrtars, turcs otomans i russos. Al segle XI, va començar el corrent migratori de refugiats i els armenis van erigir el Regne de Cilícia al litoral mediterrani, que perduraria fins al 1375. Amb la presa de Constantinoble, els turcs van conquerir l'Imperi Bizantí el 1453. Tanmateix, fins al segle XIX, llur nivell socioeconòmic era inferior al de grecs, eslaus i armenis, que mantenien llur posició preponderant, principalment en el pla cultural i econòmic. Fou aleshores quan va sorgir un corrent intel·lectual que va crear consciència nacional, que exigia l'aplicació de reformes, igualtat jurídicosocial i autonomia cultural, la qual cosa era un obstacle per als plans estratègics i hegemònics del govern otomà.

La gènesi del genocidi respon a la dinàmica de les relacions racials en el si de l'Imperi Otomà. Els armenis constituïen la minoria més nombrosa, seguits per grecs i jueus. Durant els cinc-cents anys de dominació otomana, els armenis estaven sotmesos a un conjunt d'incapacitats legals i d'arbitrarietats socials i laborals. Un dels greuges bàsics era la inadmissió als tribunals del testimoniatge dels cristians contra els musulmans. A més, els càrrecs públics eren inaccessibles per als armenis que refusaven de convertir-se a l'islam.

Les guerres entre otomans i perses van resultar nefastes per als armenis, a qui les autoritats (cacics turcs, kurds i perses), exterioritzant llur intolerància religiosa, fustigaven, privaven de les terres i arrabassaven el bestiar. Van augmentar els impostos i va prevaldre el desordre i la destrucció.

El 1877, Rússia i l'Imperi Otomà es van enfrontar als Balcans i a les tradicionals províncies armènies de l'Imperi. A mesura que avançava la guerra, els armenis, als quals estava prohibit legalment servir a l'exèrcit otomà, es van enfrontar a un dilema: calia estar a favor dels russos, que els prometien que els tractarien de manera justa sota el domini del tsar?, o calia romandre lleials a l'Imperi, que els tractava com a ciutadans de segona classe?

En una carta pastoral, el patriarca armeni —el líder oficial del mill armeni (comunitat semiautònoma)— va fer una crida al seu poble a pregar per la victòria de l'Imperi. Malgrat la lleialtat dels armenis, diversos pobles foren saquejats i cremats. Com a conseqüència, molts armenis van saludar les tropes russes, dirigides per armenis russos, com a alliberadors.

El tractat de pau signat al març del 1878 va concedir la independència a Sèrbia, Montenegro i Romania, i l'autonomia a Bulgària. També va concedir a Rússia diversos districtes del Caucas amb nombroses poblacions armènies i va advertir que les tropes russes no havien d'abandonar els districtes armenis occidentals fins que no es promulguessin reformes per a garantir la seguretat de la població armènia.

Tanmateix, a parer dels europeus aquestes condicions eren massa favorables per a Rússia i al juliol del 1878 es va renegociar el tractat. La delegació armènia va quedar decebuda: hom va pressionar Rússia perquè retirés les tropes de les províncies armènies, i als armenis una vegada més els van oferir reformes, però sense cap garantia d'aplicació.

A final del segle XIX, el govern de l'Imperi Otomà va dividir els pobles de la regió en fidels creients (musulmans) i *guiavur* (infidels o d'una altra religió). Per això, alguns armenis van formar organitzacions polítiques que reclamaven més autonomia, fet que va reforçar els dubtes de les autoritats otomanes sobre la lleialtat de la comunitat armènia. El 17 d'octubre de 1895, els revolucionaris armenis es van apoderar del Banc Nacional a Constantinoble i van amenaçar de volar-lo amb més de cent ostatges, llevat que les autoritats atorguessin autonomia regional a Armènia. Tot i que la intervenció francesa va permetre un final pacífic de l'incident, els otomans van perpetrar un seguit de massacres, preludi del que serien els primers actes de genocidi. En total, almenys 80.000 armenis¹⁰ van ésser assassinats entre el 1894 i el 1896.

Membres de la Federació Revolucionària Armènia (c. 1912-1913), que es va crear el 1890 amb el desig d'avançar en el reconeixement dels drets civils armenis. Font: Project SAVE Armenian Photograph Archives, Inc. Cortesia de Rose Babirian Kobatian. *Facing History and Ourselves*

LA REVOLUCIÓ DELS JOVES TURCS (CUP)

Al juliol del 1908, el moviment anomenat Joves Turcs va prendre el poder a Constantinoble. Era un grup format principalment per oficials militars i buròcrates nascuts als Balcans que l'any 1906 s'havien fet càrrec d'una societat secreta coneguda com a Comitè d'Unió i Progrés (CUP) i l'havien transformada en un moviment polític.

Els Joves Turcs pretenien establir un règim constitucional liberal i laic amb igualtat per a tots els pobles, basat en els ideals de la Revolució Francesa. Van argumentar que els no musulmans acceptarien el nacionalisme turc si el resultat era la modernització i la prosperitat.

Inicialment, semblava que el nou govern donaria solució a alguns greuges socials dels armenis, però, a la primavera del 1909, les manifestacions armènies per l'autonomia van esdevenir violentes. Els disturbis van ésser especialment greus a Adana, on es van incendiar 4.437 habitatges i es va arrasar gairebé la meitat de la ciutat. Els brots violents es van estendre per tot el districte i s'estima que entre 20.000 i 30.000 armenis van morir i que, durant els combats, els armenis van matar fins a 2.000 musulmans.

Per als Joves Turcs, la Massacre d'Adana va ésser un assaig per a avaluar la profunditat de l'animositat turca a l'Imperi Otomà cap a les minories cristianes i per a posar a prova llurs habilitats per a agrupar aquestes forces amb finalitats polítiques. Malgrat la restauració d'un govern constitucional, l'espectre de la violència massiva es va reintroduir com a mecanisme del poder estatal.

Entre el 1909 i el 1913, els activistes del CUP es van acostar cada vegada més a una visió nacionalista de l'Imperi. A partir del 1911 van convertir el panislamisme en panturquisme en els eixos ideològics de llur política. Van imaginar un estat futur que no fos multiètnic i «otomà», sinó culturalment i homogeniament turc. Les zones denses d'assentaments armenis a l'est d'Anatòlia representaven un obstacle demogràfic per a aquestes ambicions. El 23 de gener de 1913, després de diversos anys de trastorn polític, els líders dels Joves Turcs van prendre el poder dictatorial en un cop d'estat.

CAMÍ CAP AL GENOCIDI

Les atrocitats massives i el genocidi són sovint perpetrats en el context de la guerra. La destrucció dels armenis va estar estretament relacionada amb els esdeveniments de la Primera Guerra Mundial al Pròxim Orient i al Caucas rus. L'Imperi Otomà va entrar formalment en guerra al novembre del 1914 al costat de les potències centrals (Alemanya i Àustria-Hongria), que van lluitar contra les potències de l'Entente (la Gran Bretanya, França, Rússia i Sèrbia). En aquest moment els armenis estaven repartits entre dos imperis i van haver de fer front a una situació dramàtica: dos milions eren súbdits otomans i uns altres dos de l'Imperi Rus.

A l'octubre del 1914, el ministre de l'Interior, Mehmed Talaat Pasha, va formar el Comitè Executiu dels Tres, integrat per ell mateix i per Ismael Enver Bajá, ministre de la Guerra, i Ahmed Cemal Bajá, ministre de la Marina. A aquest grup s'hi van afegir Baheddin Sakir (director de camp de l'Organització Especial) i Mehmed Nâzim (líder de planificació demogràfica). Es van reunir en secret entre el desembre del 1914 i el gener del 1915 per discutir el destí dels armenis i d'altres minories que vivien dins de l'Imperi. Llurs posicions van

quedar registrades en diversos documents dipositats en arxius d'arreu del món. Els plans es van distribuir a molt pocs per a evitar filtracions. La majoria d'aquests documents es van destruir immediatament.

Tot i així, un dels documents que descriuen d'una manera més evident els plans originals de l'assassinat massiu dels armenis és el que fou adquirit per funcionaris britànics a primers del 1919 amb altres documents incriminatoris, l'anomenat «Deu manaments», en què s'incitava a la destrucció i l'extermini dels homes armenis menors de cinquanta anys, capellans i professors, i es demanava de deixar les nenes perquè fossin islamitzades. Totes aquestes accions s'havien de fer simultàniament a tot el territori. Es remarcava, sobretot, la confidencialitat d'aquestes instruccions.

Els armenis que viuen a Turquia seran destruïts fins al final. El govern ha rebut una àmplia autoritat. Pel que fa a l'organització de l'assassinat massiu, el govern donarà les explicacions necessàries.

Behaeddin Shakir, membre del Comitè Central del Comitè d'Unió i Progrés

Al febrer del 1915, el ministre Enver va ordenar l'extermini de tots els armenis que servien a l'exèrcit turc. Les instruccions trameses en l'ordre militar expressaven:

«El govern imperial ha ordenat l'extermini de tot el poble armeni [...] de tots els armenis que serveixen als exèrcits imperials. Sense violar la disciplina ordinària, cal separar-los de llurs regiments, portar-los a llocs aïllats lluny de mirades estranyes i afusellar-los.»

Els dies 24 i 25 d'abril de 1915, unes 650 personalitats (escriptors, poetes, advocats, metges, sacerdots i polítics) van ésser empresonades i, en els mesos següents, van ésser deportades i assassinades. Així es va dur a terme el que va ésser pràcticament l'eliminació completa i deliberada de gairebé tota la intel·lectualitat armènia de l'època.

Forces militars otomanes conduint armenis al lloc d'execució. Cortesia de l'Institut Nacional d'Armènia

EL GENOCIDI ARMENI

Forces militars otomanes conduint armenis cap a la deportació. United States Holocaust Memorial Museum. National Archives and Records Administration, College Park, MD

Una mare i un nen armenis, fugint de la mort. Aquesta fotografia va ésser feta per Armin T. Wegner, un testimoni ocular del genocidi armeni. Armenian National Institute, Inc. Cortesia de Sybil Stevens (filla d'Armin T. Wegner). Col·lecció Wegner, Deutsches Literaturarchiv, Marbach i Museu Memorial de l'Holocaust dels Estats Units.

A partir del 24 d'abril, i seguint un calendari precís, el govern va donar ordres de deportar els armenis dels pobles de l'est. L'execució del pla es va confiar a una «organització especial» (OS), formada per delinqüents comuns i condemnats i equipada pel Comitè d'Unió i Progrés. Els mètodes utilitzats, l'ordre d'evacuació de les poblacions i les rutes escollides per a les columnes de deportats confirmen l'existència d'un punt de comandament centralitzat que controlava el desenvolupament del programa. Les ordres de deportació es van anunciar públicament o es van publicar a cada ciutat i municipi. A les famílies els donaven dos dies per a recollir alguns objectes personals. Llurs propietats eren confiscades o venudes ràpidament.

El primer moviment va ésser la detenció de notables, membres de partits polítics armenis, sacerdots i homes joves, que es van veure obligats a signar confessions inventades i que després van ésser eliminats discretament en petits grups. Els combois de deportats estaven formats per gent gran, dones i nens. Als pobles més allunyats, les famílies eren assassinades i llurs cases cremades o ocupades. A la costa de la mar Negra i al llarg del Tigris, prop de Diarbekir, amuntegaven les víctimes en vaixells que després enfonsaven. Del maig al juliol del 1915, soldats i gendarmes turcs, bandes d'OS, etc., van saquejar les províncies orientals. El robatori, el saqueig, la tortura i l'assassinat van ésser tolerats o encoratjats, mentre que qualsevol oferta de protecció als armenis va ésser severament castigada per les autoritats turques.

No es va poder mantenir en secret l'operació. Alertades per missioners i cònsols, les potències de l'Entente van ordenar al govern turc, a partir del 24 de maig, posar fi a les massacres, de les quals van fer responsables personalment els membres del govern. Turquia va fer les deportacions oficialment, mitjançant un decret en què s'al·legava com a pretext la traïció, el sabotatge i els actes terroristes dels armenis. De fet, la deportació només era una forma disfressada d'extermini. Els més forts van ésser eliminats abans de la sortida. La fam, la set i les matances van delmar el nombre de persones dels combois. De l'1.200.000 habitants originals de les set poblacions orientals, aproximadament 300.000 van poder aprofitar l'ocupació russa per a arribar al Caucas; la resta van ésser assassinats on estaven o deportats. Les dones i els nens (uns 200.000) van ésser segrestats. No més de 50.000 supervivents van arribar al punt de convergència dels combois de deportats a Alep.

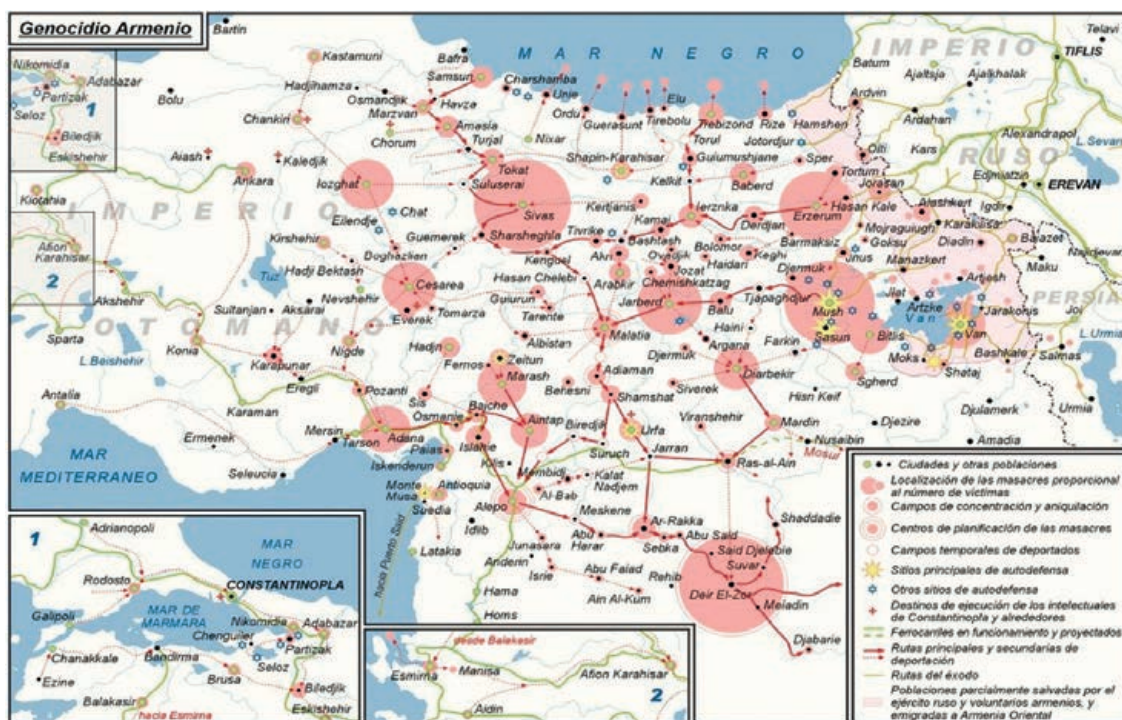

A la darrereria del juliol del 1915, el govern va començar a deportar els armenis d'Anatòlia i Cilícia, traslladant la població de regions molt allunyades del front i on la presència d'armenis no es podia considerar una amenaça per a l'exèrcit turc. Es van conduir els deportats cap al sud en columnes que van ésser delmades pel camí. Des d'Alep, els supervivents van ésser enviats cap als deserts de Síria al sud i de Mesopotàmia al sud-est. A Síria, es van instal·lar camps de refugiats a Hama, Homs i prop de Damasc. Aquests camps van acollir unes 120.000 persones, la majoria de les quals van sobreviure a la guerra i van ésser repatriades a Cilícia el 1919. Al llarg de l'Eufrates, d'altra banda, els armenis van ésser impulsats sempre cap a Deir ez-Zôr; aproximadament 200.000 van arribar a llur destinació. Entre el març i l'agost del 1916, de Constantinoble van arribar ordres de liquidar els últims supervivents que quedaven als camps al llarg del ferrocarril i de la riba de l'Eufrates.

No obstant això, a Turquia encara quedaven alguns armenis. Unes poques famílies armènies de les províncies, majoritàriament de protestants i catòlics, havien estat salvades de la mort per les missions americanes i el nunci apostòlic. En alguns casos, els armenis es van salvar com a resultat de la intervenció de funcionaris turcs o perquè amics kurds o turcs els van amagar. La majoria dels armenis de Constantinoble i Esmirna també es van escapar de la deportació sia perquè es volien ocultar els crims als estrangers sia per a aprofitar el valor econòmic dels armenis urbans per a la modernització de l'Imperi.

En total, inclosos els que es van refugiar a Rússia, el nombre de supervivents a final del 1916 es pot estimar en 600.000, d'una població total estimada el 1914 d'1.800.000. A l'Anatòlia oriental va desaparèixer tota la població armènia. Uns quants supervivents de la matança es van refugiar a Síria i el Líban, mentre que d'altres van arribar a l'Armènia russa.

En alguns casos, les autoritats otomanes van acceptar la conversió a l'islam a canvi del dret a viure o a romandre als llocs de residència. Els otomans, tot i que són responsables de la mort de molts milers de nens armenis, sovint van intentar convertir els nens armenis i assimilar-los a la societat musulmana i, específicament, turca.

ARMÈNIA – EL DESPRÉS

Durant la guerra, els aliats van prometre de responsabilitzar els líders turcs de llurs crims. En lloc d'això, es van establir corts marcials dins de Turquia. Quan van començar els processaments, molts dels màxims dirigents del Comitè d'Unió i Progrés ja havien fugit. Tot i que els judicis de la postguerra no van complir la promesa de portar davant la justícia els autors del genocidi, les proves recollides ofereixen alguns dels testimonis més importants del genocidi armeni.

El procés va demostrar que l'extermini havia estat una neteja ètnica minuciosament planificada i executada mitjançant una «organització especial», integrada per assassins i criminals alliberats amb aquesta finalitat.

El 5 de juliol de 1919, el Tribunal Militar Extraordinari de Turquia va donar a conèixer la primera sentència, que assenyalava els delictes comesos per Taleat, Enver, Djemal i el Dr. Nazim, condemnats a la pena capital, i per Djavid, Mustafà Sheref, Musa Kiazim, condemnats a quinze anys d'exili. Tot i això, les sentències no es van poder complir, ja que els inculpats havien obtingut asil a Alemanya. A més, l'anomenat *fundador de la nova Turquia*, Mustafà Kemal, va ordenar d'interrompre tots els judicis i destruir els expedients i documents vinculats.

Joves armenis van optar per la venjança, ajusticiant els responsables del genocidi del 1915:

- Taleat Pasha va ésser assassinat a Berlín al març del 1921 per Soghomon Tehlirian, detingut i després absolt per la justícia alemanya.
- Djemal Pasha va ésser assassinat a Tbilisi al juliol del 1922 per Stepan Dzaghiqian, davant de l'edifici de la Txeca (policia secreta soviètica).
- Enver va ésser executat per un jove armeni al Turkestan.

Arreu del món, van aparèixer als diaris centenars d'articles que descrivien les massacres i les deportacions.

Abraham i Shushan Hartunian i llur família, supervivents del genocidi de Marash (Armènia Cilícia, Imperi Otomà), posen davant de la càmera a bord del *Rei Alexandre*, un vaixell grec que havia salpat d'Atenes, abans d'entrar en una nova vida, en un moll de la ciutat de Nova York. 1 de novembre de 1922. Projecte SAVE Armenian Photograph Archives, Inc. Cortesia del reverend Vartan Hartunian.

EL GENOCIDI ARMENI

Uns mesos abans de la fi de la Primera Guerra Mundial, en un moment en què la guerra civil esclatava a Rússia, els líders armenis de l'Armènia russa van formar llur pròpia república.

Els armenis necessitaven ajuda per a reconstruir el país després del genocidi. Encara que els aliats els havien fet promeses, van fer poc per a protegir l'emergent República Armènia. Mustafà Kemal va dirigir les tropes a la República Armènia. Desesperats els líders de la incipient República Armènia es van veure obligats a demanar ajuda a la Rússia comunista i renunciar a la independència nacional.

A la darrereria de la dècada del 1920, es va iniciar a Turquia el procés de canvi de noms a l'Armènia occidental. Més del 90% han estat «turquitzats». El 1914 el nombre d'institucions eclesiàstiques armènies a l'Imperi Otomà era de 2.549. Segons les dades proporcionades per la UNESCO el 1974, dels 913 edificis encara existents el 1923, 464 havien desaparegut, 252 eren ruïnes i 197 requerien grans reformes. D'altres havien estat convertits en mesquites o pessebres.

LLUITANT PEL RECONeixEMENT

El 29 d'agost de 1985, la Subcomissió de Drets Humans de l'ONU va aprovar l'informe presentat per l'especialista britànic Benjamin Whitaker sobre la prevenció i sanció del crim de genocidi, en què es fa esment exprés del genocidi armeni.

La salvaguarda de la cultura armènia és molt important per a la cultura universal. El punt 6 de la resolució adoptada pel Parlament Europeu el 18 de juny de 1987 adverteix el govern turc que ha de protegir l'originalitat del poble armeni, la llengua dels armenis que habiten a Turquia, llur cultura i llur sistema educatiu. Alhora, exigeix que els monuments armenis situats en territori turc siguin tractats adequadament.

Ciutat de Nova York, Cinquena Avinguda al carrer 42, 24 d'abril de 1975. Dia dels Màrtirs Armenis. Els armenis marxen davant la Biblioteca Pública de Nova York. Project SAVE Armenian Photograph Archives, Inc. Cortesia de James Tashjian

EL GENOCIDI ARMENI

Fins a la ruptura de la Unió Soviètica el 1991, Armènia existia tant en la memòria i la diàspora com en qualsevol lloc del mapa. Vivint dispersos per tot el món, els armenis han lluitat per mantenir la identitat. Part d'aquesta lluita és un esforç pel reconeixement del genocidi. Una campanya internacional de negació del genocidi, sovint patrocinada pel govern turc, dirigida a polítics, acadèmics i diplomàtics, ha intentat convertir el que era un fet conegut en quelcom irreconeixible per als testimonis i supervivents del genocidi.

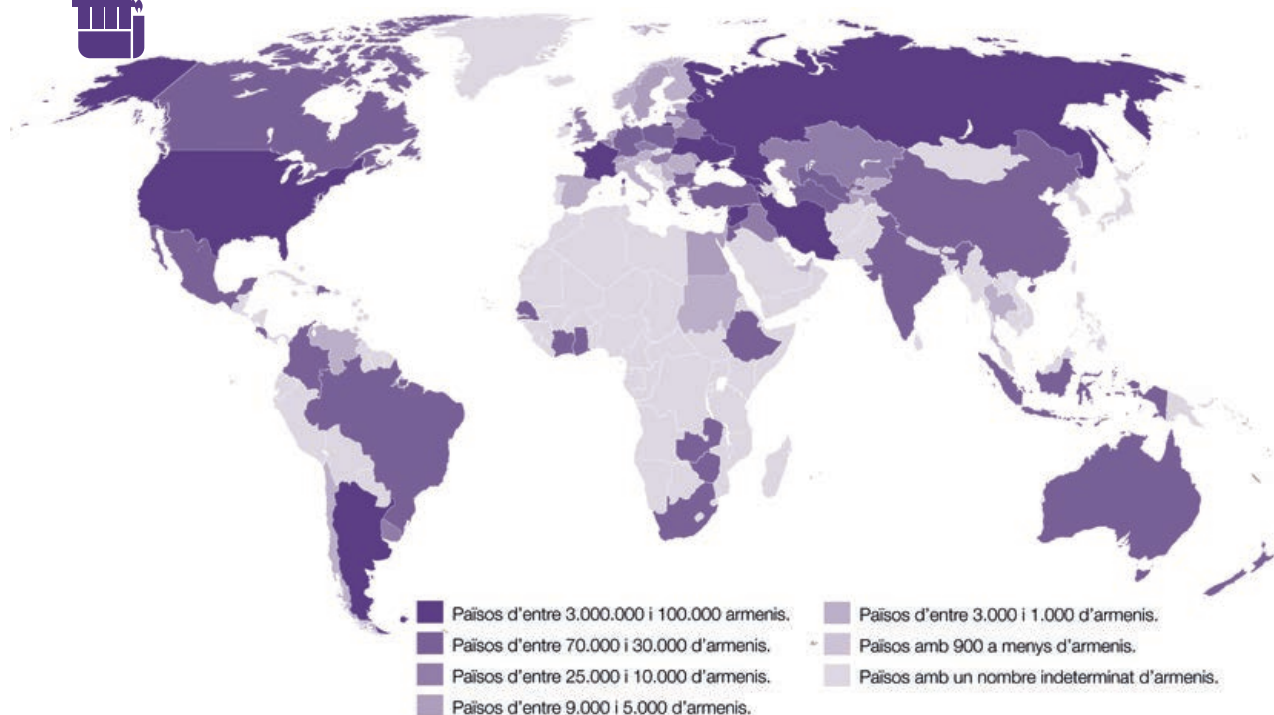
El govern turc argumenta que les morts van ésser conseqüència de la guerra del 1914-1918, que les veritables víctimes van ésser els turcs a mans dels armenis i que l'Armènia occidental no va ésser la pàtria dels armenis. La negació és la darrera fase del genocidi. L'article 301 del Codi penal turc estableix penes de fins a tres anys de presó per «l'insult a la identitat turca». El 2006, quaranta-tres escriptors turcs i vint-i-quatre editorials van patir persecució judicial pels motius esmentats. És el cas del premi Nobel de literatura Orhan Pamuk, que es va poder exiliar, però no pas el del periodista i escriptor armeni Hrant Dink, fundador i director del setmanari polític i cultural *Agos*, assassinat a Istanbul al gener del 2007.

Monument a les Víctimes del Genocidi, a Dzidzernakaber, Erevan (Armènia). Cortesia de la Fundació del Museu-Institut del Genocidi Armeni

LA DIÀSPORA ARMÈNIA AL MÓN

LES COMUNITATS ARMÈNIES A CATALUNYA I A L'ESTAT ESPANYOL

Segons algunes fonts, a Espanya un petit nombre de comunitats armènies es van començar a formar durant el segle XVIII a Cadis i, més tard, després del genocidi armeni i la Primera Guerra Mundial, a Madrid.

Més recentment, a la dècada dels vuitanta, van arribar a l'Estat espanyol armenis provinents de l'Iran, el Líban i Síria, però la majoria dels armenis d'Espanya van arribar d'Armènia durant els anys noranta i la primera dècada d'aquest segle i es van establir principalment a les regions de Madrid, Barcelona i València.

Amb les dades del Padró del 2021, actualment hi ha a l'Estat espanyol 12.970 armenis. A Barcelona és on n'hi ha més, amb el 32,39% (4.201), seguida de València, Madrid i Alacant.¹¹

La comunitat armènia a Catalunya està organitzada en diverses entitats culturals: l'Associació Cultural Armènia de Barcelona (ACAB), creada el 2007; la Unió General de Beneficència (UGAB); l'Associació Armènia a Catalunya Ararat, creada el 2007; l'Associació d'Amics d'Armènia, creada el 2008; l'associació Hayq, de Barcelona, creada el 2016; l'associació Dones Armènies a Catalunya, creada el 2022; l'associació Armènia Arrels, creada el 2021; l'Associació Armènia de Lloret de Mar, creada el 2013. Totes aquestes associacions fan activitats culturals amb la voluntat de mantenir llur cultura i identitat.

Les misses de l'Església Apostòlica Armènia a Espanya i Portugal se celebren un cop al mes a Barcelona, al santuari de Santa Maria de Montserrat de Pedralbes. A la mateixa església hi ha una creu monumental de pedra en record de les víctimes del genocidi.

El Parlament de Catalunya i altres institucions han aprovat diverses resolucions i declaracions de reconeixement i condemna del genocidi armeni.

11. Segons el web de l'Ambaixada Armènia a l'Estat Espanyol, el nombre d'armenis que hi resideixen és de 40.000, dels quals 14.000 viuen a València, 12.000 a Barcelona i 8.000 a Madrid.

L'IMPACTE DEL CAS D'ARMÈNIA EN L'HOLOCAUST JUEU

El 1939, just abans de la invasió de Polònia i de l'inici de l'Holocaust nazi, Adolf Hitler va preguntar als seus generals:

«Qui parla encara avui de la massacre dels armenis?»

En una generació, l'odiós crim s'havia esvaït de la memòria pública. Hitler en va aprendre una lliçó: podia actuar amb impunitat.

Durant el genocidi, Henry Sturmer, periodista del diari alemany *Kölnische Zeitung*, es va indignar. Volia que Alemanya utilitzés la seva influència com a aliat de l'Imperi Otomà per a aturar l'extermini sistemàtic dels armenis. En veure que no ho feia, va escriure:

«La barreja de covardia, falta de consciència i falta de previsió de la qual ha estat el nostre govern culpable en els afers armenis és prou per a socavar completament la lleialtat política de qualsevol home pensant que tingui respecte per la humanitat i la civilització.»

Al juliol del 1915, Henry Morgenthau, l'ambaixador dels Estats Units a l'Imperi Otomà, igualment frustrat, va suplicar al Departament d'Estat que prenguéss mesures contra el que va anomenar *l'assassinat racial* dels armenis, però la nació va optar per mantenir-se neutral. Mentre el seu govern va romandre en silenci, Morgenthau va suplicar per la vida dels nens, dones i homes armenis. Mehmet Talaat, el ministre de l'Interior per al Comitè d'Unió i Progrés, va preguntar a Morgenthau:

«Per què estàs interessat en els armenis? Tu ets jueu; aquesta gent és cristiana. Els musulmans i els jueus sempre es porten harmoniosament. Estem tractant bé els jueus aquí. De què t'has de queixar? Per què no ens deixes fer amb aquests cristians el que vulguem?»

Morgenthau va respondre: «No soc aquí com a jueu, sinó com a ambaixador nord-americà [...]. No us apello en nom de cap raça o religió, sinó només com a ésser humà». Més tard, el seu fill, Henry Morgenthau Jr., va ésser secretari del tresor a l'Administració de Franklin D. Roosevelt. En part a causa dels seus records del genocidi armeni, Morgenthau Jr. va ésser un defensor clau de l'establiment de la Junta de Refugiats de Guerra, que va rescatar fins a 200.000 jueus de l'Europa nazi.

Potser el més inquietant és que una novel·la sobre l'autodefensa armènia (*Els quaranta dies del Musa Dagh*, de Franz Werfel) es va passar secretament de mà en mà entre els jueus empresonats als guetos durant l'Holocaust, que hi veien una analogia inspiradora amb llur difícil situació i una crida a la resistència.

ALGUNES REFLEXIONS DE RICHARD HOVANNISIAN

President de la Fundació Educativa Armènia (AEF), Història Moderna d'Armènia (UCLA). *El genocidi dels armenis* – Facing History and Ourselves

El genocidi armeni va eliminar per la força un poble de la seva terra natal i va esborrar la major part de l'evidència tangible dels seus tres mil anys de cultura material i espiritual. La calamitat, sense precedents en abast i efecte, pot ésser vista com la culminació de les persecucions i massacres dels armenis a l'Imperi Otomà, especialment des de la dècada de 1890. O es pot situar en el context específic del nacionalisme modern i dels grans trastorns que van provocar la dissolució d'un imperi multiètnic i multireligiós i l'aparició en el seu lloc d'un estat-nació turc basat en una societat monoètnica i monoreligiosa.

Aquests dos enfocaments no s'exclouen mútuament i s'han d'examinar en el context de la difícil situació dels armenis al segle XIX i de llur última eliminació de l'Imperi Otomà a la primera part del segle XX.

EL GENOCIDI ARMENI

Una de les qüestions crítiques que ens porta el cas armeni és confrontar la manera com les societats tradicionals reaccionen davant el canvi o els intents de canvi. Si l'intent de la població armènia d'aconseguir igualtat i seguretat a l'Imperi Otomà va ésser vist per l'element dominant com una seriosa amenaça per al seu estil de vida, no cal mirar més enllà d'altres reaccions similars avui en molts estats d'Europa i altres llocs del món per a veure respostes similars al canvi imminent.

Hi ha, per descomptat, diferències fonamentals que també cal destacar. En el cas armeni, el govern del sultà va ésser directament còmplice d'obstaculitzar les mateixes reformes a les quals havia accedit, almenys sobre el paper. Es podria plantejar si hi havia alguna cosa que el poble armeni o els seus líders poguessin haver fet per a escapar del seu destí davant l'emergència d'un nacionalisme militant propugnat pels governants turcs.

- » Hi havia alguna manera real d'aconseguir que els armenis poguessin mantenir llur identitat, religió i cultura, i poguessin sobreviure en l'entorn geopolític, ètnic i econòmic canviant?
- » Podrien o haurien d'haver evitat els corrents intel·lectuals i polítics que emanaven d'Europa i a poc a poc haver fet camí cap a l'est?
- » De quina manera llur propi progrés cultural, educatiu i econòmic va afectar les relacions amb el grup dominant i va afectar el curs de llur història?

També és important tenir en compte el paper dels governs estrangers que van intervenir de tant en tant en la qüestió armènia.

- » Quines circumstàncies podrien haver fet més favorables els resultats de la intercessió externa?
- » I quin va ésser el paper dels governs espectadors durant el període des de la dècada de 1890 fins a la de 1920?
- » Com la vulnerabilitat demostrada del poble armeni va fer que els perpetradors fossin encara més audaços?

La gent al voltant de la flama eterna que crema com a part d'un monument a les víctimes del genocidi, cap als anys vuitanta a Erevan (Armènia)

EL GENOCIDI ARMENI

WEBGRAFIA

Armenian National Institute: <https://www.armenian-genocide.org/genocide.html>

Genocide Prevention USHMM: <https://www.ushmm.org/genocide-prevention>

UNAMID: <https://unamid.unmissions.org/>

Facing History and Ourselves: <https://www.facinghistory.org/books-borrowing/crimes-against-humanity-and-civilization-genocide-armenians>

Genocide Watch: <https://www.genocidewatch.com/>

Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect: <https://www.un.org/en/genocideprevention/>

International Day of Commemoration and Dignity of the Victims of the Crime of Genocide and of the Prevention of this Crime UN: <https://www.un.org/en/observances/genocide-prevention-day>

Holocaust and Genocide Studies - University of Minnesota: <https://cla.umn.edu/chgs/holocaust-genocide-education/resources>

Primera edició, març de 2023

© Parlament de Catalunya

Parc de la Ciutadella, s/n · 08003 Barcelona

© Marta Simó, dels textos

Aquest material ha estat elaborat a partir de la informació extreta dels diversos webs ressenyats en la webgrafia.

Els textos han estat elaborats, en primer lloc i de manera molt especial, gràcies a l'ajuda de Sevada Sahkyan i de l'Armen Gabriel Sirouyan, de l'Associació Cultural Armènia de Barcelona, pel que fa a la informació sobre el genocidi armeni. Altres fonts importants d'informació han estat el material de «Genocide prevention» del Museu Memorial de l'Holocaust de Washington i el material sobre els genocidis de l'Holocaust Memorial Day Trust, de la Gran Bretanya.

Dipòsit legal: B 23418-2022

Tots els drets reservats.

Es prohibeix la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, i el lloguer o préstec públic sense l'autorització per escrit dels titulars del *copyright*.

PARLAMENT DE CATALUNYA